

Wessel Albertus van Hengel (1779-1871) keldergraf 161, vak B *Hoogleraar theologie*

Personalialia

Geboren: 12 november 1779 te Leiden

Zoon van: Jacobus van Hengel en Margaretha van Groen.

Gehuwd met: Anna Maria Hupé op 7 augustus 1808 te Driehuizen

Overleden: 6 februari 1871 te Leiden

Begraven: 10 februari 1871

Samenvatting

Van Hengel wordt in 1779 in Leiden geboren. Na de lagere school en de Latijnse school doorlopen te hebben, gaat hij in Leiden theologie studeren, een studie die hij in 1802 afrondt. Vervolgens is hij twaalf jaar predikant: in Kalslagen, Driehuizen en Zuidschermer, en in Grootebroek.

In 1808 treedt hij in het huwelijk met de jong weduwe geworden Anna Maria Hubé, met wie hij tien kinderen krijgt.

In de periode als predikant gaat Van Hengel zich steeds meer interesseren voor de wetenschappelijke kant van de godsdienstleer; er verschijnen diverse publicaties van zijn hand en zijn geschriften blijven niet onopgemerkt.

In 1815 wordt hij hoogleraar aan het Illustre Gymnasium te Franeker en drie jaar later aan het Atheneum Illustre van Amsterdam.

Na in 1819 door de Universiteit van Leiden benoemd te zijn tot doctor *honoris causa*, wordt hij in 1827 hoogleraar theologie aan deze universiteit met als leeropdracht de exegese van het Nieuwe Testament. Tevens is hij academie-predikant.

Wessel Albertus van Hengel heeft vele wetenschappelijke publicaties op zijn naam staan.

Hij is lid van vele wetenschappelijke organisaties in binnen- en buitenland en is Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Eind 1849 gaat hij op 70-jarige leeftijd met emeritaat. Dit betekent echter niet dat hij stopt met werken: er verschijnt na zijn pensioen nog een groot aantal geschriften van zijn hand. Hij speelt ook een rol in de nieuwe Bijbelvertaling van 1868.

Van Hengel bereikt de hoge leeftijd van 91 jaar. Op 6 februari 1871 overlijdt hij te Leiden. Bij zijn begrafenis worden zijn grote energie en vriendelijk karakter geroemd.

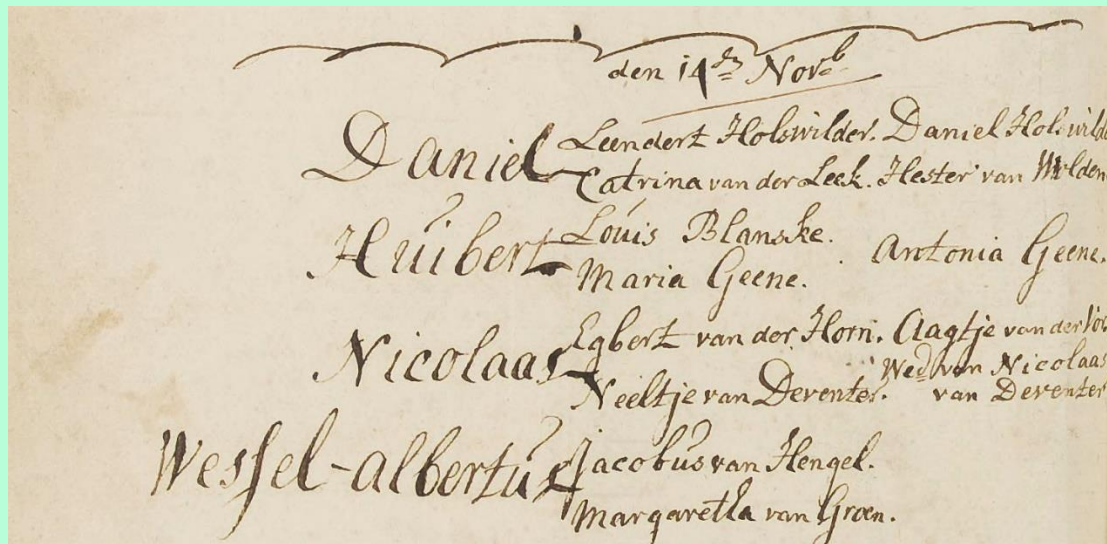

Wessel Albertus van Hengel

Volledige versie

Opleiding

Wessel Albertus van Hengel wordt op 12 november 1779 in Leiden geboren als zoon van Jacobus Hengel (1741-1818) en Margaretha van Groen (1736-1798). Twee dagen later wordt hij gedoopt in de Marekerk.

Doopboek Marekerk met het deel van 11 november 1779

Na de lagere school doorloopt hij de Latijnse School aan de Lokhorststraat te Leiden. In 1795 gaat Van Hengel theologie studeren aan de Universiteit van Leiden, waar hij colleges volgt bij David Ruhnken, Johan Luzac, Daniël Wytttenbach, Dionysius van de Wijnperse en Johannes Henricus van der Palm. Op 9 november 1802 doet hij zijn examen theologie.

Predikant in Kalslagen, Driehuizen en Zuidschemer, en Grootebroek.

Op 2 januari 1803 wordt Van Hengel in Kalslagen, een buurtschap bij Aalsmeer, predikant. Als student viel Van Hengel meer op door zijn grote ijver dan door zijn studieprestaties. Pas gaandeweg ontwikkelt hij zich tot een vooraanstaand theoloog en heeft hij vooral belangstelling voor het interpreteren van het Nieuwe Testament. Een keerpunt is een door hemzelf veroorzaakte brand, die een groot deel van zijn werkstukken verloren doet gaan. Hierna werpt hij zich met al zijn ijver op verdere studie om te laten zien wat hij waard is.

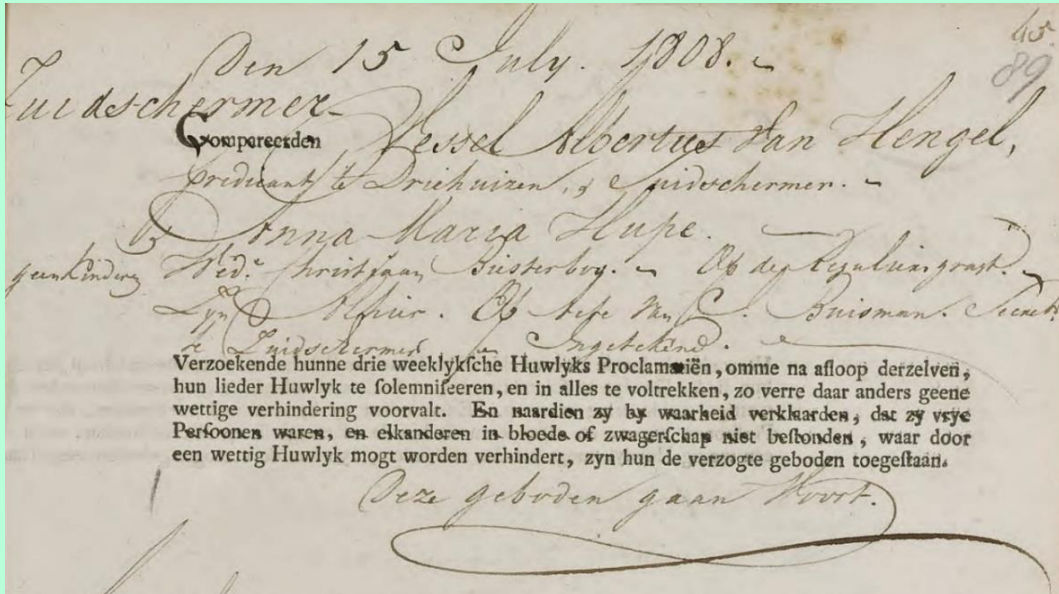
In mei 1805 wordt Van Hengel beroepen in de gemeente Driehuizen en Zuidschemer. In deze periode begint hij wetenschappelijk te publiceren. Zijn eerste werk is een verhandeling over Palestina als het beste land als woonplaats voor de Joden. In 1808 ontvangt hij een zilveren medaille voor zijn verhandeling over de geschiedenis van de opwekking uit de dood van Lazarus. Zijn volgend artikel, die de Hemelvaart en de waardigheid van Jezus Christus betreft, wordt bekroond met een gouden medaille.

Tussen 1810 en 1815 is Van Hengel predikant in Grootebroek. In deze periode bekroont het Teylers Genootschap zowel zijn beantwoording van de vraag naar het

Gevoelen van Eberhard over den oorsprong van den Christelijken Godsdienst (1812) als die over *Den invloed van de bijzondere krachten en persoonlijke denkwijze der evangelisten en apostelen op derzelver Schriften* (1813).

Huwelijk

Op 7 augustus 1808 treedt Wessel Albertus van Hengel te Driehuizen in het huwelijk met Anna Maria Hupé (1783-1859). Op 15 juli van dat jaar waren zij al in Amsterdam in ondertrouw gegaan. Anna Maria was twee jaar eerder weduwe geworden toen haar echtgenoot, de arts Christiaan Biesterbos, op 15 september 1806 overleed.

Akte van ondertrouw

Het echtpaar krijgt tien kinderen, waarvan er acht te achterhalen waren:

- Jacobus (geboren op 4 december 1809);
- Joannes Fredericus van Hengel (geboren op 6 maart 1811);
- Cornelis Petrus (geboren op 21 april 1812);
- Frederik Ulderik (geboren op 11 januari 1814);
- Anna Maria (geboren op 11 januari 1817);
- Margaretha Joanna Petronella (geboren op 5 mei 1818);
- Charlotte Margaretha Clasina (geboren op 21 maart 1823);
- Hermanus Joannes (geboren op 8 juli 1820).

Hoogleraar te Franeker

Wessel Albertus van Hengel wordt op 6 oktober 1815 bij koninklijk besluit benoemd tot hoogleraar theologie aan het Illustre Gymnasium te Franeker. Hij aanvaardt deze benoeming met de op 10 december 1815 uitgesproken *Oratio de disciplinae theologicae bene ac diligennter pertractandis*. Hij vervult dit ambt slechts twee jaar, waarvan het academisch jaar 1816/1817 als rector.

Hoogleraar te Amsterdam

In 1818 volgt zijn benoeming als hoogleraar aan het Atheneum Illustre te Amsterdam, de voorloper van de Universiteit van Amsterdam. Deze betrekking aanvaardt hij met

de *Oratio de religionis christianae disciplina verae ac nativae eloquentiae uberrima nutrice*. Van Hengel doceert hier de vakken kerkgeschiedenis, theologie, dogmatiek en exegese en is ook predikant van het Atheneum.

Hoogleraar te Leiden

Nadat Wessel Albertus van Hengel in 1819 door de Academische Senaat van de Universiteit van Leiden benoemd is tot doctor honoris causa en in 1822 een leerstoel theologie aan de Universiteit van Utrecht heeft afgewezen, aanvaardt hij in 1827 een benoeming als hoogleraar theologie aan de Universiteit van Leiden. Tevens is hij de academie-predikant.

Zijn leeropdracht betreft de uitleg van het Nieuwe Testament. Zijn inaugurale rede op 22 september 1827 luidt: *Oratio de grammatica literarum sacrarum interpretatione*. Ook aan de Leidse universiteit is Van Hengel rector en wel in het academische jaar 1831-1832. Tijdens zijn professoraat blijft Van Hengel grotendeels buiten de theologische geschillen.

Veel van zijn publicaties betreffen de exegese. In 1829 verschijnt zijn *Institutio oratoris sacri*, een handboek over de kunde van het preken. Vijftien jaar later is zijn *Geschiedenis der zedelijke en godsdienstige beschaving van het hedendaagsch Europa* een werk dat opzien baart.

Van Hengel blijft tot zijn emeritaat, in 1849 op zeventigjarige leeftijd, hoogleraar. Hierna wijdt hij zich volledig aan zijn wetenschappelijk werk.

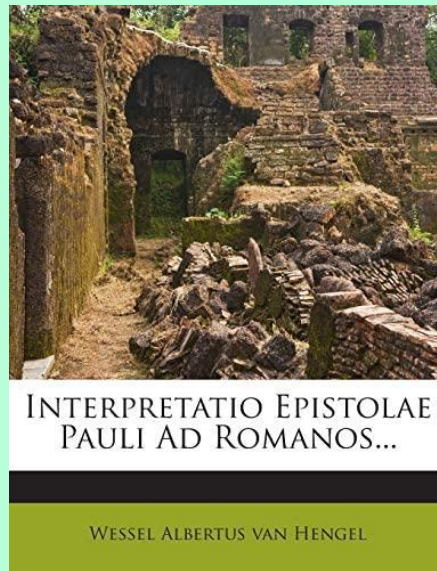
Portret hoogleraar Van Hengel

Publicaties

Wessel Albertus van Hengel heeft veel gepubliceerd. Naast de reeds genoemde werken hieronder een kleine selectie uit de overige publicaties.

- *Hulde aan God, wegens rampzalige verwoesting in de stad Leiden, voorgevallen de 12 januari dezes jaars 1807* [over de buskruitrampe op de Steenschuur].
- *Annotatie in loca nonnulla Novi Testamenti*, 1824.
- *Nutteloze toespraken*, 1828.
- *Sint-Nikolaas en het Sint-Nicolaas-feest*, 1831.
- *Memoria Joannis van Voorst, Theologiae Doctoris et Professoris in Academia Lugduno-Batava*, 1834.
- *Korte schets van de academische vermindering over de evangeliebeleving in de Nederlandse Kerk*, 1840.
- *Keizer Hendrik de Derde: een tafereel over 's mans leven, deugden en verdiensten*, 1844.

- *Over de godgeleerdheid in het algemeen en hare betrekking tot het onderwijs op 's Lands Hoogeschoolen in het bijzonder, 1850.*
- *Interpretatio Epistolae Pauli ad Romanos, primum in Lectionibus Academicis proposita nuc novis curis ad editionem Pata, 1850.*
- *Het wenschelijke eener nieuwe Nederlandse vertaling van den Bijbel in het algemeen en van het Nieuwe Testament in het Bijzonder, volgens de nu Gelegde Grondslagen, 1855.*
- *De Gave der Talen - Pinksterstudie, 1864.*

Lidmaatschappen en andere functies

Van Hengel is secretaris van het Haagsch Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdienst en curator van het Stolpisch Legaat aan de Universiteit van Leiden. Ook is hij lid van de Commissie voor de Aangelegenheden van de Oost- en West-Indische Kerken.

Tussen 1819 en 1851 behoort hij tot het selecte gezelschap van de leden van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen en in 1825 wordt hij benoemd tot lid van het Genootschap voor Nederlandse Letterkunde. Ook is Van Hengel Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en lid van vele godgeleerde en letterkundige genootschappen in binnen- en buitenland.

Van Hengel werkt ook mee aan een nieuwe Bijbelvertaling. Hij schrijft hiervoor in 1852 het artikel *Proeve van grondslagen voor eene nieuwe Nederduitsche vertaling van het Nieuwe Testament naar den leiddraad der vertaling van den Statenbijbel en volgens den gewonen Griekschen tekst* en in 1855 *Het wenschelijke eener nieuwe Nederlandsche vertaling van den bijbel in het algemeen en van het Nieuwe Testament in het bijzonder*. Hij is vanwege zijn leeftijd geen lid van een van de commissies, maar blijft wel adviseur. De nieuwe Bijbelvertaling wordt in 1868 uitgegeven.

Zijn positie

Van Hengel is aanvankelijk een rechtzinnige predikant. Hij maakt daarbij onderscheid tussen de geijkte kerkleer en de Bijbelse rechtzinnigheid. Juist door strenge maat-

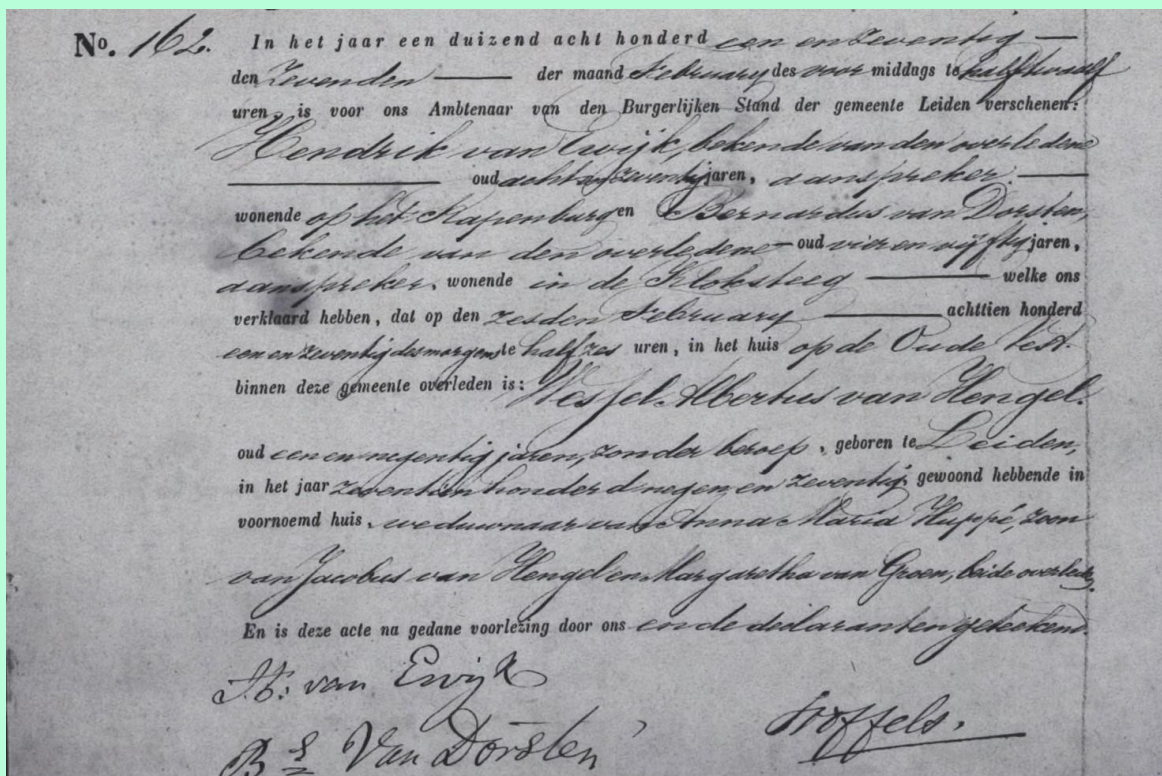
staven aan te leggen wordt hij steeds vrijzinniger en neemt hij uiteindelijk een onafhankelijke positie in.

Daardoor heeft hij zich, eerst tegenover de kerkelijke rechtzinnigheid van vroeger en later tegenover de verschillende richtingen die achtereenvolgens zijn opgetreden, weten te handhaven. Hij is erkent en eerbiedigt het goede in de diverse richtingen, maar klaagt wel dat het vaak aan strenge exegetische ontbreekt.

In Leiden maakt hij school en is daar en ook elders zeer invloedrijk. Men prijst zijn streng grammaticale aanpak, de grote aandacht voor het detail en zijn onafhankelijkheid. Maar men vermeldt ook zijn te grote nauwkeurigheid en zijn te geringe aandacht voor historische zaken.

Overlijden

Van Hengel bereikt de hoge leeftijd van 91 jaar. De laatste jaren wordt hij verzorgd door een van zijn kleindochters. Op 6 februari 1871 overlijdt hij in Leiden. Studenten van de theologische faculteit dragen hem op 10 februari ten grave op de begraafplaats aan de Groenesteeg. Aan het graf wordt gesproken door burgemeester Van den Brandeler, de hoogleraar Scholten en ds. Kuyper. De sprekers getuigen van grote waardering voor Van Hengels werklust en zijn vriendelijk karakter.

Overlijdensakte

Heden ontsliep, in de hope des beteren levens, onze waarde Vader en Grootvader de Heer WESSEL ALBERTUS VAN HENGEL, Theol. Doctor en rustend Hoogleraar te Leiden.

LEIDEN, 6 Februari 1871.

Uit aller naam,
J. F. VAN HENGEL.

Overlijdensadvertentie (Leydse Courant 8 februari 1971)

Op 10 februari 1871 wordt Wessel Albertus van Hengel begraven in keldergraf 161 op de begraafplaats Groenesteeg. Van Hengel heeft dit graf in 1837 gekocht om er zijn op 20-jarige leeftijd overleden dochter Anna Maria in te begraven. Hierna zijn in dit graf nog begraven: Antonius Niermeyer - hoogleraar theologie, de opvolger van Van Hengel - op 16 april 1855 en 40 jaar oud, Van Hengels echtgenote Anna Maria Hupé, op 17 maart 1859 en 76 jaar oud, en Wessel Albertus van Hengel zelf, 91 jaar oud.

Grafzerk

In het Leidsch Dagblad van 11 februari 1871 staat over de begrafenis het volgende; *Hedenmorgen te 11 uren had alhier op de begraafplaats aan de Groenesteeg, de plechtige teraardebestelling plaats van het stoffelijk overschot van wijlen hoogleraar W.A. Van Hengel. Ondanks het barre jaargetijde hadden zich ontelbare belangstellenden naar de begraafplaats begeven om van deze plechtigheid getuige te zijn.*

Toen de lijkstoet was aangekomen werd de lijkbaar door een zestienstal studenten in de godgeleerdheid aan onze Academie naar de laatste rustplaats gedragen, gevolgd door de betrekkingen van den overledene, de hoogleeraren van de theologische en andere faculteiten, leden van den senaat van het studentenkops, studenten, predikanten van verschillende kerkgenootschappen uit deze stad en van elders overgekomen, leden van het gemeentebestuur en vele vrienden.

Nadat de kist in de groeve was geplaatst, nam onze geachte burgemeester, curator van onze academie, het woord. Hij bracht hulde aan den man, wiens dood, ondanks

zijne hoge jaren, inderdaad een verlies mocht heeten voor de hoogeschool en allen die hem kenden en liefhadden. In warme, krachtige taal herdacht daarna de hoogleeraar Scholten den nestor onzer Nederlandse godgeleerden. Na in korte trekken herinnerd te hebben aan den tijd, waarin Van Hengel optrad, toen Borger en anderen den roem der Leidsche hoogeschool handhaafden, deed hij uitkomen hoe de ontslapene, rusteloos voortgaande in zijn onderzoek, den ontwikkelingsgang der godgeleerde wetenschap steeds had gevolgd. Ook sedert hij voor 20 jaren de welverdiende rust ontving, had hij onafgebroken zijne studiën voortgezet. Het was Van Hengel bij zijn onderzoek altijd om waarheid te doen. Doch de hoogleeraar Scholten wees er met nadruk op, dat Van Hengel niet enkel was geweest een wetenschappelijk, maar ook een goed man: dat konden al zijne leerlingen getuigen van vroeger en later tijd, zijne vrienden en zij die van hem in opvattingen verschilden. Hoewel gestorven, zou hij blijven leven voor allen die hem mochten waarderen en hoogachten.

Hierop sprak ook de emeritus predikant Kuyper nog een woord ter nagedachtenis van dezen onvergetelijken leermeester, raadsman en vriend, waarna de zoon van den overledene, de heer Van Hengel, medisch doctor te Hilversum [Joannes Fredericus], diep getroffen, in roerende bewoordingen, die alle aanwezigen aangrepen, dank zeide voor de hulde aan zijnen vader bewezen en voor de bloemen van liefde en ongeveinsde hoogachting, op zijn graf gestrooid.

Bronnen

A.J. van der Aa: *Wessel Albertus van Hengel*, Biografisch Woordenboek der Nederlanden, pp. 284-287.

M. de Jonge: *Wessel Albertus van Hengel*, Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme, deel 4, 1998, pp. 191-192.

J.J. Prins: *Levensbericht van Prof. W.A. van Hengel*, Jaarboek Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1871, pp. 175-242.

J.H. Herderschee: *Wessel Albertus van Hengel*, Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, deel 3, pp. 575-577.

Archieven:

Erfgoed Leiden en Omstreken

Gemeentearchief Amsterdam

Noord-Hollands Archief

Dagbladen:

Leydse Courant: 8 februari 1871

Leidsch Dagblad: 11 februari 1871.

Websites:

www.erfgoedleiden.nl

www.wiewaswie.nl

www.genealogieonline.nl/stamboom-rutgers-van-der-loeff/16746.php

Auteur

Lodewijk Kallenberg (oktober 2021)